

РОЗДІЛ 5. ГУМАНІТАРНІ ЗНАННЯ

УДК 101.8

DOI <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1-113-116>

Василь Кремень,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7402-8493>

м. Київ

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК УМОВА САМОЗДІЙСНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Анотація.

У статті автор визначає значущість формування національної єдності як основи державного утворення. Наголошує на закоріненості української духовної культури, яка, увібравши надбання попередніх епох, активно відроджується у XIX ст. й постає як національна. Актуальність проблеми національної ідентичності на сучасному етапі зумовлена цивілізаційним і суспільним розвитком, а саме: з одного боку, глобалізацією, а з іншого – відстоюванням державного суверенітету.

Ключові слова: українська духовна культура; національна ідентичність; державний суверенітет.

Кожна епоха, кожний історичний час демонструють наявність провідних ідей, які хвилюють інтелектуальну спільноту, формують світоглядні принципи, соціальні програми тощо. Національна ідея є логічним виразом соціокультурного життя, що дає змогу зробити потужний крок до створення держави-нації. Аналітичне входження в сутність національної ідеї потребує не лише опису іноді не усвідомлених, не реалізованих внутрішніх можливостей, а й виокремлення її зовнішніх впливів. Завдяки цьому національна ідея зберігає значущість і виконує свої функції, навіть тоді, коли є не до кінця усвідомленою і не набула форми загальноприйнятих принципів.

Досвід історії переконує, що держава не може існувати поза нацією. Попри процеси глобалізації, що впевнено заповнюють економічну, політичну та культурну сфери життя соціуму, національне залишається визначним і визначальним фактором суспільного розвитку. Людство впевнюється у важливості національної ідеї та національної держави досі – у XXI столітті. В умовах посилення тенденцій світового зближення, взаємозалежності держав світу, формування загального світового соціоекономічного простору й планетарного інформаційного поля, інтенсивного обміну результатами матеріального та духовного виробництва національна ідентичність залишається оберегом людської особистості.

Українська духовна культура, що є підґрунтям національної ідентичності, створювалася протягом віків і, попри політичні та соціальні негаразди, невпинно розвивалася, рухалася шляхом прогресу. Філософська, естетична, моральна, правова та соціально-політична думки України існували не внаслідок «штучного насадження», а як результат глибокої потреби, зумовленої національним буттям української людини. Ще у XIX ст. відкрилися і почали функціонувати Харківський, Київський, Новоросійський (Одеський) університети, у яких одразу було створено наукові, філософські школи різних спрямувань. Творчість українських учених, мислителів і діячів культури зорієнтована не лише на осягнення західноєвропейської теоретичної спадщини, а й на вироблення власної національної духовності. Це період активного народження та відродження України, що постав після доби руїни. У цих умовах український народ продовжує відтворювати

себе, «утримуючи в пам'яті як драматичні події історії, так і обстоюючи право на людську й національну індивідуальність. Так, народна творчість, народне життя закладають світоглядні засади української культури, до якої звертається нова демократична інтелігенція, ідеї романтизму для якої стають співзвучними з прагненням національного відродження України» [1, с. 268].

Формується нове ставлення до української мови, появи ідей народності, кола філософських питань. Так, М. Грушевський вбачав витоки українського романтизму в англійському та німецькому середовищі. Репрезентували романтизм в Україні М. Максимович, молодий М. Гоголь, харківські інтелігенти П. Гулак-Артемівський, Г. Квітка та М. Костомаров. Діяльність Кирило-Мефодіївського братства і Тараса Шевченка стала першою спробою теоретичного оформлення української ідеї в політичній і суспільній сферах. На Галичині, як стверджував І. Крип'якевич, молоді ентузіасти-романтики сприймали ідеї романтизму та ліберально-демократичних доктрин як основи для пробудження національного життя. Зокрема Д. Чижевський пов'язує ідеї романтизму з розвитком філософської думки в Україні. Вітчизняний романтизм він виводить із впливу Ф. Шеллінга, називаючи його послідовників: Д. Белланського, Д. Дудровича, М. Максимовича. Професорів Рішельєвського ліцею К. Зеленецького, М. Курляндцева, наголошуючи, що універсализм романтичного світогляду чинив вплив на Т. Шевченка, П. Куліша, а також на П. Юркевича, О. Потебню, М. Гоголя. Важливим в історії відродження української культури став вихід друком у 1798 р. «Енеїди» І. Котляревського, яка завершила попередню еволюцію національного життя в Україні та стала вихідним пунктом для подальшого його розвитку, боротьби за право людини та нації [1, с. 270–271].

Сформувавшись як модерна нація, а також самореалізувавшись у національній державі [2–4], українці продовжили свій національний культурний розвиток. Вітчизняна інтелектуальна культура отримувала розвиток завдяки оригінальності мислення її представників, які на національному ґрунті вносять свої думки і погляди, що стимулюють розвиток філософії людиноцентризму як національного надбання, надаючи їй світової масштабності.

Становлення української держави в суперечності подій, фактів, тенденцій переконує у всеохопній силі національної ідентичності, яка стверджує народ як субстанцію соціокультурного буття, як суб'єкт історичного та політичного процесу. Про це йдеться в методологічних працях з історії української культури й української філософії Л. Губерського, С. Кримського, І. Огородника, М. Поповича, М. Русина, В. Табачковського, В. Ярошовця та ін. Сегмент українознавчих культурологічних і політологічних досліджень містять праці А. Бичко, І. Бичка, Т. Кононенка, В. Крисаченка, О. Майборода, М. Обушного, С. Пролеєва, О. Салтовського, В. Скуратівського та ін.

З огляду на сучасні умови, українська ідентичність не може бути однозначно прив'язаною до будь-яких фетишів, спроектованих у теоретичних дискусіях і утопічних мріях. Національна ідентичність – це синкретичне й багатопланове утворення. За умов нинішнього історичного періоду національна ідентичність постає не лише духовною опорою, а й сукупністю переконань, світоглядних принципів. З них формується система програм для практичної дії, що утворює нові смисли національного буття, що перманентно реформується та відроджується. Практичний зміст ідеї національної ідентичності полягає в реалізації загальнонаціонального ідеалу планів державного будівництва.

Динаміка суспільного існування реалізується за допомогою системи соціальних інститутів і форм духовних практик. До кола таких практик належить філософія, релігія, політика, право, мистецтво, тобто будь-який вид людської діяльності, організований як процес самовизначення людини, через який досягає своєї сутності. Ствердити себе людина не може інакше, як «привносячи себе у світ». Соціальним засобом цього привнесення завжди виступає інтелектуальна та національна ідентичність. Інтелектуальна – реалізує родову сутність людини, вона постає універсальною умовою визначення людської сутності буття, визначальним поняттям якого є особистісна самоідентифікація. Національна ж самоідентифікація обумовлює вироблення оптимальних моделей соціально-економічного, суспільного й духовно-культурного розвитку в межах конкретної національної держави, що зумовлено культурними цінностями конкретного народу.

Актуалітет національної ідентичності детерміновано динамікою сучасного суспільного розвитку. Розуміння його сутності людиною можливе завдяки аналізу кризь призму національної ідентичності, що є важливим для України. Специфіка української культури демонструє здатність вистояти в історичних випробуваннях, вибудувати власну духовність на ґрунті взаємодії з різними культурними типами, наявними на її теренах. Сьогодні така здатність усвідомлюється як імператив, ігнорування якого приховує загрозу позбавлення майбутнього не лише українського народу, а й людства загалом.

У вирії подій, що несе нестримний плін часу, суспільство завжди прагне досягти важливих цінностей для своїх громадян – свободи, добробуту, щастя. Це головна мета й сенс життєдіяльності, те, заради чого людина творить, те, за що бореться й про що мріє. Це є особливо важливим для сучасної України, яка стоїть на шляху здійснення історичної місії з реалізації національної ідентичності в соціальній, політичній, економічній і духовно-культурній сферах на шляху входження до світового співтовариства.

Використані літературні джерела

1. Огородник І.В., Огородник В.В. Історія філософської думки в Україні. Київ : Вища шк. ; Знання ; КОО, 1999. 543 с.
2. Тьоніс Ф. Спільнота та суспільство. Основні поняття чистої соціології. Київ : Дух і літера, 2005. 424 с.
3. Хабермас Ю. В поисках национальной идентичности: Философские и политические статьи. Донецк : Донбасс, 1999. 123 с.
4. Smith, A.D. National Identity and the Idea of European Unity. *International Affairs*. 1992. Vol. 68. No. 1. P. 55–76.

References

1. Ohorodnyk, I.V., & Ohorodnyk, V.V. (1999). *Istoriia filosofskoi dumky v Ukraini [History of philosophical thought in Ukraine]*. Kyiv. 543 p.
2. Tonis, F. (2005). *Spilnota ta suspilstvo. Osnovni poniattia chystoi sotsiologii [Community and society. Basic concepts of pure sociology]*. Kyiv. 424 p.
3. Khabermas, Yu. (1999). *V poiskakh natsyonalnoi identichnosti: Filosofskie i politicheskie stat'i [In search of national identity: Philosophical and political articles]*. Donetsk. 123 p.
4. Smith, A.D. (1992). National Identity and the Idea of European Unity. *International Affairs*. 1 (68). P. 55–76.

Kremen Vasyl. National Identity as a Condition of Self-realization of the Ukrainian Nation.

Summary.

In the article, the author points out the importance of forming national unity as the basis of state formation. It emphasizes the rootedness of the Ukrainian spiritual culture, which, having absorbed the heritage of previous epochs, actively revives in the nineteenth century and emerges as a national one. The urgency of the problem of national identity is now conditioned by civilizational and social development: globalization, on the one hand, and assertion of state sovereignty, on the other.

Every epoch, every historical time demonstrates the presence of leading ideas that excite the intellectual community, form worldview principles, social programs. The national idea is a logical expression of socio-cultural life, which makes it possible to take a powerful step towards the creation of a nation-state. Analytical entry into the essence of the national idea requires not only a description of sometimes unrealized, unrealized internal possibilities, but also the isolation of its external influences.

Ukrainian spiritual culture, which contains the foundations of national identity, has been created over the centuries and, despite political and social unrest, has steadily followed the path of progress. Philosophical, aesthetic, moral, legal, socio-political thought of Ukraine did not exist as a result of “artificial planting”, but as a result of a deep need due to the national existence of the Ukrainian people.

The formation of the Ukrainian state in the contradiction of events, facts, trends convinces in the all-encompassing force of national identity, which asserts the people as a substance of socio-cultural existence, as a subject of historical and political process.

The author notes that society always strives to achieve important values for its citizens – freedom, prosperity, happiness. This is the main goal and meaning of life, what a person creates for, what he fights for and what he dreams about.

Key words: *Ukrainian spiritual culture; national identity; state sovereignty.*

Кремень В. Национальная идентичность как условие самореализации украинской нации.

Аннотация.

В статье автор определяет значимость формирования национального единства как основы государственного образования. Автор отмечает укорененность украинской духовной культуры, которая, вобрав достижения предыдущих эпох, активно возрождается в XIX веке и выступает как национальная. Актуальность проблемы национальной идентичности на современном этапе обусловлена цивилизационным и общественным развитием, а именно: с одной стороны, глобализацией, а с другой – отстаиванием государственного суверенитета.

Ключевые слова: *украинская духовная культура; национальная идентичность; государственный суверенитет.*

Стаття надійшла до редколегії 13 квітня 2020 року

УДК 101.3

DOI <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2020-1-116-120>

Петро Саух,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0543-4070>

м. Київ

КУЛЬТУРНО-НАЦІОНАЛЬНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСВІТИ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Анотація.

У статті автор присвятив увагу проблемі культурно-національної самоідентифікації освіти, яка гостро постає за умов глобалізації та створення європейського освітнього простору. Зазначаючи про нинішній освітній ідеал – підготовку індивіда, який володіє достатніми знаннями й компетенціями для діяльності у різноманітних культурно-політичних контекстах, автор нагадує постулат про освіту як умову створення спільної національної ідентичності. У статті, як позитивний приклад, наведено підхід Південно-Східної Азії.

Ключові слова: *культурно-національна самоідентифікація освіти; глобалізація; освітній простір.*

Було б досить самовпевнено вважати, ніби ми сьогодні достеменно знаємо, чого хочемо досягти на шляху перебудови системи освіти. Єдине, у чому ми всі можемо бути переконані: нинішня освіта не відповідає потребам розвитку сучасного суспільства. Цим стурбовані не лише науковці в Україні. Зазначена проблема турбує інтелектуальну еліту всього світу. Ідеться не лише про якість освіти, падіння її престижності, втрату свободи в дослідній і викладацькій діяльності, а й про проблему культурно-національної самоідентифікації освіти.

Сучасні глобалізаційні процеси, з одного боку, ставлять перед освітою завдання навчити людей гармонійно співіснувати, застосовуючи знання про історію, культуру, спосіб мислення інших народів, а з іншого – орієнтують на збереження самобутності культур, мов, національних систем освіти. Не випадково основні міжнародні документи («Болонська декларація» – 1999 р., «Празьке комюніке міністрів вищої освіти європейських країн» – 2001 р., «Берлінське комю-